

Prof. zw. dr hab. Michał Post
Katedra Lingwistyki Aksjologicznej
Wyższa Szkoła Filologiczna
we Wrocławiu

Ocena rozprawy doktorskiej magister Anny Ciechanowskiej pt. **The Phenomenon of Zoosemy in English Prison Slang. A Diachronic Study of *THIEF* Synonyms**

Przedstawiona do oceny praca doktorska magister Anny Ciechanowskiej poświęcona jest określeniu mechanizmów kognitywnych kierujących procesami rozszerzeń zoosemicznych (animalizacje typu MAN IS ANIMAL) i ich zastosowaniu do analizy i interpretacji znaczeń metaforycznych wybranych leksemów angielskich związanych z kategorią pojęciową THIEF (ZŁODZIEJ). Jest to więc praca, która z powodzeniem połączyła wybrane propozycje metodologiczne semantyki kognitywnej z badaniami nad zmianami semantycznymi w leksykonie języka angielskiego.

Szczegółowym celem przeprowadzonego badania i treścią rozprawy jest diachroniczna analiza i opis tzw. zoosemii w gwarze więziennej, czyli procesów zmian semantycznych kryjących się za użyciem nazw zwierząt w odniesieniu do rezydentów zakładów penitencjarnych. Procesy te mają swoje wykładniki w postaci zoosemicznych synonimów rzeczownika *thief* 'złodziej'. Według hipotezy badawczej postawionej przez Autorkę, za użycie nazw zwierząt odpowiadają procesy poznawcze typu metaforyzacyjnego, wiążące dwie kategorie pojęciowe THIEF i ANIMAL. Zdroworozsądkowo, hipoteza ta wydaje się dość oczywista, ale o wartości pracy stanowi jej uzasadnienie oraz pozytywna weryfikacja na płaszczyźnie tak teoretycznej jak i empirycznej.

Rozszerzenia metaforyczne i metafory pojęciowe od wielu lat należą do najważniejszych zagadnień językoznawstwa kognitywnego, zarówno teoretycznego jak

i opisowego. Podjęcie tego ważnego i trudnego tematu, i to z perspektywy historycznej, bardzo dobrze świadczy o ambicjach Autorki. Już w tym miejscu recenzji chcę podkreślić, że jego realizacja (model rozszerzenia metaforycznego i drobiazgowy opis zmian w polu leksykalno-pojęciowym THIEF) okazała się bardzo ciekawym, dobrze udokumentowanym i w pełni zasługującym na pozytywną ocenę dokonaniem.

Praca doktorska magister Anny Ciechanowskiej, licząca 291 stron, składa się ze wstępu, sześciu obszernych rozdziałów, zakończenia, oraz bibliografii zawierającej grubo ponad 300 pozycji. Oprócz prac teoretycznych i opisowych bibliografia zawiera także dużą ilość słowników. Chcę podkreślić, że bibliografia pracy magister Anna Ciechanowska jest reprezentatywna dla badanego problemu.

Tekst recenzowanej pracy został podzielony na dwie główne części, które z kolei składają się z sześciu rozdziałów. Fundamentem rozprawy jest pięć pierwszych, obszernych rozdziałów. Najogólniej ujmując, opisują one podstawy teoretyczne przeprowadzonego badania. Należą do nich pojęcia 'slangu' i 'slangu więziennego', określenie obszaru badawczego semantyki diachronicznej oraz przegląd i charakterystyka metod stosowanych przez językoznawstwo diachroniczne w badaniach zmian semantycznych. Główna, analityczna część pracy, zawarta została w rozdziale szóstym, poświęconym analizie procesów zoosemii na przykładzie dwunastu rzeczowników i siedmiu czasowników „odzwierzęcych”, związanych z kategorią THIEF.

Obszerne w swoim zakresie dwa pierwsze rozdziały tworzą najogólniejszą część podstaw teoretycznych badania przeprowadzonego przez magister Annę Ciechanowską. Zawierają ona przegląd poprawnie wyselekcjonowanych poglądów naukowych na temat zjawiska językowego slangu. Między innymi Autorka podjęła próbę wyjaśnienia związków pomiędzy slangiem a miejską społecznością i jego wpływem na język standardowy. Istotnym elementem omówienia w rozdziale drugim jest także uwzględnienie w nim tzw. anty-językowego charakteru badanej odmiany języka. Przedstawione zostały także cechy charakterystyczne języka więziennego, oraz subkultury więziennej, której jest on częścią, oraz funkcje, jakie pełni język więzienny w społeczności zakładów penitencjarnych. To tylko część zagadnień zreferowanych w dwóch rozdziałach poświęconych slangowi więziennemu, jego kontekstowi i uwarunkowaniom. Ta bogata w treści prezentacja, zawierająca wiele krytycznych uwag Autorki, została przedstawiona w sposób zwięzły i klarowny, przyjazny dla czytelnika. Podkreślam szeroki zakres omawianych spraw w dwóch sprawozdawczych rozdziałach,

oraz kompetentny ich wybór i omówienie, ponieważ są one nieco odległe od głównych zainteresowań naukowych Autorki, którą jest przecież diachroniczna semantyka leksykalna języka angielskiego. Omówieniu tej dziedziny poświęcony jest kolejny rozdział pracy.

Treść i zakres rozdziału trzeciego, też sprawozdawczego, potwierdzają dobre rozeznanie Autorki w literaturze na temat semantyki historycznej oraz w problematyce zmian znaczeniowych. Wiele miejsca poświęciła Autorka propozycjom najwcześniejszych przedstawicieli tej dziedziny. Nie pominęła również współczesnych badaczy, podkreślając w szczególności dorobek naukowy zespołu kierowanego przez Promotora opiniowanej rozprawy. Przedstawiona synteza literatury przedmiotu i poglądów na temat semantyki diachronicznej w żadnej swej części nie jest prostym i mechanicznym powieleniem informacji z już istniejących opracowań. Autorka przedstawiła je kompetentnie i krytycznie w zakresie określonym przez wytyczony sobie cel badawczy.

Rozdział czwarty poświęcono jest analizom i poglądom na zjawisko metafory, w szczególności mechanizmu zoosemii. Rozdział ma wyraźne dwie części. Pierwsza kompetentnie przedstawia ogólne tło metaforyzacji w oparciu o ustalenia największych autorytetów kognitywistycznych, druga, to przegląd pokrewnych, oryginalnych badań prowadzonych przez Promotora wraz z zespołem diachronistów rzeszowskich na temat takich zjawisk semantycznych jak np. *pokarmosemia*, *plantosemia* i *gustasemia* i wiele innych, w których Autorka bezpośrednio lokuje swoje dociekania. Zgadzam się z niewyraźną wprost przez Autorkę opinią, że prowadzone diachroniczne badania i prace przedłożone przez naukowców rzeszowskich stanowią istotne uzupełnienie podobnych metodologicznie, synchronicznych dociekań.

W kolejny rozdziale rozprawy, piątym, magister Anna Ciechanowska przedstawiła przyjęty i twórczo zmodyfikowany przez nią (uzupełniony elementami analizy składnikowej) kognitywny model interpretacyjny. Uważam, że Autorka dokonała wyboru właściwego modelu interpretacyjnego do realizacji wytyczonego zadania. Jest to model analizy zmian semantycznych w leksykonie wcześniej przedstawiony w pracach Promotora i rozwijany przez jego współpracowników i uczniów. Poznałem ten model już wcześniej i wysoko oceniłem jego walory intelektualne, moc wyjaśniającą oraz liczne rezultaty jego zastosowania. Autorka umiejętnie go zastosowała, czego efektem jest wyczerpująca analiza zmian znaczeniowych, którym uległy wybrane leksemy języka angielskiego. Dla ścisłości, w

tej części rozprawy Autorka. przytoczyła też relewantne propozycje autorytetów językoznawczych odnośnie do instrumentami i szczegółowych metod stosowanych w badaniach na temat zmian semantycznych wyrazów.

W podsumowaniu mojej opinii o pierwszej części recenzowanej pracy doktorskiej stwierdzam, że pozytywnie oceniam treści pierwszych pięciu rozdziałów oraz przydzielone im miejsce w strukturze pracy Autorki. Przypomnę, że Ustawa wymaga, między innymi, aby praca doktorska wykazywała ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej. Magister Anna Ciechanowska w pełni ten warunek spełnia. Przedłożyła udaną rozprawę doktorską z dziedziny diachronicznej semantyki leksykalnej starannie, obszernie i ze znanstwem zanurzając ją w semantyce kognitywnej, socjolingwistyce i kulturoznawstwie.

Główną, analityczną część pracy, stanowi rozdział szósty, poświęcony procesom zoosemii na przykładzie dwunastu rzeczowników i siedmiu czasowników „odzwierzęcych”, związanych z kategorią **THIEF**. Rozdział ten ma charakter opisowy i referuje obszernie wyniki badania Autorki nad zmianami metaforycznymi w części leksykonu języka angielskiego związanego z wymienionym pojęciem. Dokładniej określając, rozdział zawiera analizę etymologii, zmian semantycznych oraz produktywności idiomatycznej wymienionych jednostek leksykalnych, związanych z polem semantycznym **THIEF** w angielskim slangu więziennym.

Rozdział wprowadza trzy logicznie po sobie następujące grupy zagadnień. Prezentację rozpoczyna omówienie najstarszych etymologicznie nazw zwierząt, które stały się synonimami rzeczownika *thief* ‘złodziej’ w angielskim języku więziennym. Następna część rozdziału poświęcona jest grupie rzeczowników odzwierzęcych, które jako synonimy rzeczownika *thief*, weszły do użycia w języku angielskim w trakcie okresu średnioangielskiego. Trzecia część zawiera analizę niewielkiej grupy współczesnych rzeczowników odzwierzęcych, które również zaczęły służyć jako synonimy rzeczownika złodziej. Taki trzyczęściowy układ głównej, analitycznej części pracy uważam za spójny i logicznie poprawny. Podkreślam, że w ten sposób bogactwo szczegółowych rezultatów analizy przedstawione zostały w sposób klarowny.

Wysoko oceniam też poszerzenie bazy badawczej o leksykę języka polskiego. Autorka podjęta udaną i wiele wyjaśniającą próbę analizy polskich odpowiedników, które albo rozwinęły znaczenia w jakiś sposób związane z polem semantycznym **ZŁODZIEJ**, albo przynajmniej funkcjonowały w innych znaczeniach w polskim języku więziennym. Niewątpliwym plusem badania przeprowadzonego przez Autorkę

jest wykorzystanie tej dodatkowej bazy przykładów z innego indoeuropejskiego języka. Zjawisko animalizacji typu MAN IS ANIMAL bez wątpienia wykracza poza język angielski, czego jednym z dowodów jest chociażby analiza w pracy Autorki.

W podsumowaniu tej części mojej oceny rozprawy magister Anny Ciechanowskiej przypomnę, że Ustawa wymaga też, aby kandydat wykazał umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Jestem zdania, że i ten warunek magister Anna Ciechanowska spełnia. Rozdział szósty rozprawy demonstruje predyspozycje Autorki do prowadzenia badań naukowych, a w szczególności Jej umiejętność przeprowadzania dogłębnej analizy niezwykle bogatego materiału przykładowego i następnie wydobycia z niego odkrywczych i wzbogacających naszą wiedzę obserwacji i wniosków.

W trakcie lektury rozprawy nasunęło mi się kilka pytań. Mają one po części charakter polemicznego, głównie jednak wynikają z ciekawości rozbudzonej w trakcie obcowania z pracą. A oto cztery z nich.

- Nie jestem przekonany, że to behawioryzm i generatywizm spowodowały zanik zainteresowania zmianami semantycznymi. To chyba głównie przyjęcie w badaniach językoznawczych rozróżnienia między podejściem diachronicznym i synchronicznym i powszechne opowiedzenie się za tym drugim w XX wieku. Dopiero językoznawstwo kognitywne odrzuciło dychotomię diachronia-synchronia.
- Jeśli przyjmujemy kognitywną teorię metafory, tak jak to zrobiła Autorka, to twierdzenie, że metaforyczność jest cechą odróżniającą slangu więziennego nie jest słuszne. Metaforyczność jest chyba cechą każdej odmiany języka? Może slang więzienny cechuje się względnie wysokim nasyceniem metaforycznym?
- W jaki sposób i do jakiego stopnia zmiany w sferze języka więziennego pozwalają zrozumieć mechanizmy w języku codziennym?
- Czy rzeczywiście język więzienny jest zjawiskiem negatywnym z pogranicza patologii językowej?

* * *

Kończąc niniejszą recenzję stwierdzam z przekonaniem, że praca magister Anny Ciechanowskiej spełnia i trzeci warunek stawiany rozprawom doktorskim przez Ustawę, aby stanowiła ona oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Właśnie takie

opracowanie naukowe, należące do dziedziny leksykalnej semantyki historycznej języka angielskiego, przedłożyła Autorka.

Stwierdzam z przekonaniem, że magister Anna Ciechanowska potrafi zaplanować badanie naukowe, wybrać najwłaściwsze dla niego metody, przeprowadzić je i następnie przedstawić uzyskane wyniki na piśmie. Bez wahania wnioskuję więc o dopuszczenia magister Anny Ciechanowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

MWT Pwt